

ZAKRES KOMPETENCJI SĄDÓW PRACY

I. Uwagi ogólne

1. Na zakres kompetencji sądów pracy składają się cztery rodzaje właściwości, tj.:

- 1) właściwość podmiotowa;
- 2) właściwość rzeczowa;
- 3) właściwość instancyjna;
- 4) właściwość miejscowa.

2. Zgodnie z art. 15 ust. 1 i 2 kpc sąd właściwy w chwili wniesienia pozwu pozostaje właściwy aż do ukończenia postępowania, choćby podstawy właściwości zmieniły się w toku sprawy. Artykuł ten za moment decydujący dla oceny właściwości sądu przyjmuje chwilę wniesienia pozwu, dlatego sąd nie może uznać, że jest niewłaściwy, jeżeli w toku postępowania stał się właściwy.

3. Sąd, który stwierdzi swą niewłaściwość, przekaze sprawę sądowi właściwemu. Postanowienie sądu może zapaść na posiedzeniu niejawnym. Sąd, któremu sprawa została przekazana, jest związany postanowieniem o przekazaniu sprawy. Nie dotyczy to wypadku przekazania sprawy sądowi wyższego rzędu. Sąd ten w razie stwierdzenia swej niewłaściwości przekaze sprawę innemu sądowi, który uzna za właściwy, nie wyłączając sądu przekazującego. Czynności dokonane w sądzie niewłaściwym pozostają w mocy (art. 200 kpc). Na postanowienie sądu przekazującego sprawę sądowi równorzędnemu lub sądowi niższemu służy zażalenie (art. 394 § 1 pkt 1 kpc).

4. Tylko w jednym przypadku naruszenie właściwości powoduje nieważność postępowania, którą sąd II instancji w granicach zaskarżenia z urzędu bierze pod uwagę i na tej podstawie uchyla zaskarżone orzeczenie, a mianowicie nieważność postępowania - zgodnie z art. 379 pkt 6 kpc - zachodzi, jeżeli sąd rejonowy orzekł w sprawie, w której sąd okręgowy jest właściwy bez względu na wartość przedmiotu sporu.

II. Właściwość podmiotowa

1. Właściwość podmiotowa wyraża się w objęciu kompetencją sądów pracy spraw o roszczenia pracowników i pracodawców (sądy pracy rozstrzygają spory o roszczenia pracowników oraz spory o roszczenia pracodawców). Należy jednak zaznaczyć, że dla potrzeb postępowania odrębnego w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych pojęcie „pracownika” zostało rozszerzone poza zakres wynikający z art. 2 kp. Zgodnie z art. 476 § 5 pkt 1 kpc pojęcie „pracownik” obejmuje nie tylko osobę zatrudnioną na podstawie stosunku pracy (tj. osobę fizyczną świadczącą pracę na podstawie umowy o pracę, powołania, wyboru, mianowania lub spółdzielczej umowy o pracę), ale także:

- 1) członków rodziny i spadkobierców pracownika;

- 2) osobę dochodzącą od zakładu pracy odszkodowania lub ustalenia uprawnień do świadczeń na podstawie przepisów o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych;
- 3) człönka rolniczej spółdzielni produkcyjnej;
- 4) osobę świadczącą pracę na podstawie umowy o pracę nakładczą;
- 5) członków rodziny i spadkobierców członka rolniczej spółdzielni produkcyjnej oraz osoby świadczącej pracę na podstawie umowy o pracę nakładczą;
- 6) inne osoby, którym z mocy odrębnych przepisów przysługują roszczenia z zakresu prawa pracy.

Ponadto za „pracownika” należy uznać m. in. osobę, której przysługuje roszczenie o nawiązanie stosunku pracy lub o odszkodowanie z tytułu naruszenia przez pracodawcę zasady równego traktowania kobiet i mężczyzn w zatrudnieniu (porównaj art. 18^{3b} § 1 pkt 1 kp) oraz osobę, która była pracownikiem i dochodzi od pracodawcy roszczeń ze stosunku pracy.

2. Z mocy przepisów szczególnych właściwość podmiotowa sądów pracy jest wyłączona całkowicie lub częściowo w odniesieniu do określonych kategorii pracowników, których indywidualne spory ze stosunku pracy należą do drogi sądowno-administracyjnej.

III. Właściwość rzeczowa

A. Sprawy z zakresu prawa pracy

1. Właściwość rzeczowa sądów pracy obejmuje wszystkie sprawy sporne z zakresu indywidualnego prawa pracy, z wyjątkiem spraw wyłączonych z mocy prawa spod kompetencji sądów pracy. Pojęcie „sprawy z zakresu prawa pracy” zostało zdefiniowane w art. 476 § 1 kpc. Zgodnie z tym artykułem pojęcie „sprawy z zakresu prawa pracy” obejmuje pięć grup spraw, tj. sprawy:

- 1) o roszczenia ze stosunku pracy (tym pojęciem posługuje się kodeks pracy w dziale dwunastym zatytułowanym „Rozpatrywanie sporów o roszczenia ze stosunku pracy);
- 2) o roszczenia związane ze stosunkiem pracy;
- 3) o ustalenie istnienia stosunku pracy, jeżeli łączący strony stosunek prawny, wbrew zawartej między nimi umowie, ma cechy stosunku pracy;
- 4) o roszczenia, z innych stosunków prawnych, do których z mocy odrębnych przepisów stosuje się przepisy prawa pracy;
- 5) o odszkodowanie dochodzone od pracodawcy na podstawie przepisów o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych.

2. Sprawami o roszczenia ze stosunku pracy są wszystkie sprawy, w których podstawą dochodzenia jest roszczenie wynikające z niewykonania lub nienależytego wykonania przez jedną ze stron stosunku pracy (pracownika lub pracodawcę) wobec drugiej strony obowiązków wynikających z zawartego stosunku pracy lub przepisów prawa pracy. Sprawy te obejmują spory:

- 1) o roszczenia pracownika wobec pracodawcy dotyczące w szczególności:
 - a) nawiązania stosunku pracy;

- b) rozwiązania lub wygaśnięcia stosunku pracy;
- c) wypowiedzenia warunków pracy lub płacy;
- d) wynagrodzenia zasadniczego oraz innych składników wynagrodzenia za pracę np. wynagrodzenia i dodatków za pracę w godzinach nadliczbowych, dodatkowego wynagrodzenia za pracę w porze nocnej, premii, nagrody o charakterze roszczeniowym;
- e) wynagrodzenia za urlop wypoczynkowy;
- f) wynagrodzenia za czas niezdolności do pracy wskutek choroby lub odosobnienia w związku z chorobą zakaźną trwającą łącznie do 33 dni w ciągu roku kalendarzowego;
- g) ekwiwalentów za używanie własnej odzieży i obuwia roboczego oraz za pranie we własnym zakresie (w domu) odzieży roboczej;
- h) deputatów;
- i) urlopów (np. wypoczynkowego, bezpłatnego, okolicznościowego);
- j) uchylenia kar porządkowych;
- k) uprawnień przysługujących kobietom i młodocianym;
- l) równego traktowania kobiet i mężczyzn w zatrudnieniu;
- m) ochrony pracy;
- n) naprawienia szkody innej niż uszczerbek wskutek wypadku przy pracy lub choroby zawodowej (np. roszczenie o odszkodowanie za szkodę wynikłą wskutek niezwrócenia pracownikowi z akt osobowych świadectwa szkolnego lub innych dokumentów łączących się ze stosunkiem pracy);
- o) świadectwa pracy;
- p) ekwiwalentu za urlop wypoczynkowy;
- r) odprawy emerytalno-rentowej;

2) o roszczenia pracodawcy wobec pracownika dotyczące w szczególności:

- a) naprawienia szkody np. roszczenie o odszkodowanie:
 - za szkodę w wyrządzoną przez pracownika w mieniu pracodawcy;
 - za naruszenie przez pracownika zakazu konkurencji;
 - za nieuzasadnione rozwiązanie przez pracownika umowy o pracę bez wypowiedzenia na podstawie art. 55 § 1¹ kp;
- b) zwrotu nienależnie wypłaconych świadczeń.

Zgodnie z niżej zamieszczonym orzeczeniem SN z dnia 13.05.1986 r. o sygn. akt IV PR 176/85 pracownik uzyskujący wynagrodzenie na podstawie nierzetelnych zapisów musi liczyć się z obowiązkiem jego zwrotu nawet wówczas, gdy zużył je w taki sposób, że nie jest wzbogacony.

3. Należy zaznaczyć, że w niektórych sprawach ze stosunku pracy przepisy wymagają, aby pracownik przed wystąpieniem na drogę postępowania sądowego wyczerpał wewnątrzzakładową procedurę odwoławczą. Dotyczy to m. in. spraw o sprostowanie świadectwa pracy oraz uchylenie kary porządkowej. Wewnątrzzakładowa procedura odwoławcza ma charakter obligatoryjny, co oznacza, że wystąpienie pracownika do sądu pracy z powództwem o uchylenie bezprawnie nałożonej kary porządkowej lub o sprostowanie świadectwa pracy może nastąpić tylko po wyczerpaniu przez niego takiej procedury, a więc w pierwszym przypadku po wniesieniu w terminie sprzeciwu do pracodawcy, natomiast w drugim – po wystąpieniu w terminie do pracodawcy z

wnioskiem o sprostowanie świadectwa pracy – porównaj niżej zamieszczone orzeczenie SN z dnia 7.04.1999 r. o sygn. akt I PKN 644/98.

4. Sprawami o roszczenia związanymi ze stosunkiem pracy są w zasadzie sprawy, które nie mogłyby powstać (nie zaistniałyby), gdyby nie został nawiązany stosunek pracy. Sprawy te obejmują spory zarówno o roszczenia pracownika wobec pracodawcy jak i spory o roszczenia pracodawcy wobec pracownika, które w szczególności mogą dotyczyć:

- 1) odprawy pośmiertnej;
- 2) ustalenia, że nie istnieje zobowiązanie do zwrotu kosztów poniesionych przez pracodawcę w związku z nauką pracownika w czasie zatrudnienia, wyegzekwowanych w trybie egzekucji administracyjnej;
- 3) uchylenia uchwały wykluczającej członka ze spółdzielni;
- 4) legalności postępowania konkursowego na stanowisko dyrektora publicznej szkoły podstawowej;
- 5) renty wyrównawczej z tytułu wypadku przy pracy lub choroby zawodowej;
- 6) naprawienia szkody np. roszczenie o odszkodowanie z tytułu:
 - a) odmowy zawarcia przyrzeczonej umowy o pracę;
 - b) bezprawnego i zawinionego uniemożliwienia nabycia pracownikowi akcji na zasadach preferencyjnych;
 - c) utraty przez byłego pracownika dodatku do emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach;
 - d) uszczerbku na zdrowiu pracownika wskutek spowodowanej warunkami pracy choroby, nie będącej chorobą zawodową.

5. Od spraw o roszczenia związane ze stosunkiem pracy należy odróżnić sprawy o roszczenia powstałe „przy okazji stosunku pracy”, tzn. sprawy, które choć powstały w czasie trwania stosunku pracy, to jednak mogłyby one powstać także wówczas, gdyby strony nie łączył stosunek pracy. Sprawy „przy okazji stosunku pracy” nie należą do kategorii spraw z zakresu prawa pracy, dlatego jako sprawy cywilne rozpatrywane są w zwykłym postępowaniu cywilnym. Do spraw takich należy m. in.:

- 1) sprawa o dopłatę przez pracownika różnicy ceny materiałów budowlanych zakupionych przez niego od zakładu pracy;
- 2) sprawa o naprawienie szkody wyrządzonej pracodawcy przez pracownika wskutek uszkodzenia należącego do niego samochodu bezprawnie zabranego przez pracownika dla urzeczywistnienia jego celów prywatnych;
- 3) sprawa o zwrot przez spółdzielnię udziałów członkowskich.

6. Pojęcie "sprawy z zakresu prawa pracy" jest przedmiotowo szersze od pojęcia "sprawy ze stosunku pracy"; obejmuje ono bowiem również sprawy związane ze stosunkiem pracy, ale nie będące roszczeniem ze stosunku pracy – porównaj niżej zamieszczone wyrok sądu apelacyjnego w Rzeszowie z dnia 19.01.1993 r. o sygn. akt III APr 1/93.

7. Sprawami o roszczenia z innych stosunków prawnych, do których z mocy odrębnych przepisów stosuje się przepisy prawa pracy są w szczególności sprawy:

- 1) o roszczenia osób świadczących pracę na podstawie umowy o pracę nakładczą, w zakresie w jakim przyznano tym osobom uprawnienia pracownicze na mocy rozporządzenia Rada Ministrów z dnia 31.12.1975 r. w sprawie uprawnień

pracowniczych osób wykonujących prace nakładczą (Dz. U. z 1976 r. Nr 3, poz. 19 z późn. zm.);

2) o roszczenia członków rolniczych spółdzielni produkcyjnych i ich domowników, w zakresie w jakim przyznano tym osobom uprawnienia pracownicze na mocy ustawy z dnia 16.09.1982 r. — Prawo spółdzielcze (Tj.: Dz. U. z 1995 r. Nr 54, poz. 288 z późn. zm.);

3) o roszczenia dochodzone od Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych na podstawie ustawy z dnia 23.12.1993 r. o ochronie roszczeń pracowniczych w razie niewypłacalności pracodawcy (Dz. U. z 2002 r. Nr 9, poz. 85 z późn. zm.). Zgodnie z art. 8 ust. 2 tej ustawy spory powstałe w związku z odmową wypłaty świadczenia pracowniczego ze środków Funduszu rozstrzyga sąd właściwy w sprawach z zakresu prawa pracy;

4) o roszczenia o zwrot Zakładowemu Funduszowi Świadczeń Socjalnych środków wydatkowanych niezgodnie z przepisami ustawy lub o przekazanie należnych środków na Fundusz. Stosownie do art. 8 ust. 3 ustawy z dnia 4.03.1994 r. o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych (Tj.: Dz. U. z 1996 r. Nr 70, poz. 335 z późn. zm.) związkom zawodowym przysługuje prawo wystąpienia do sądu pracy z roszczeniem o zwrot Funduszowi środków wydatkowanych niezgodnie z przepisami ustawy lub o przekazanie należnych środków na Fundusz.

8. Sprawami o odszkodowanie dochodzone od pracodawcy na podstawie przepisów o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych są w szczególności sprawy:

1) o jednorazowe odszkodowanie dla ubezpieczonego, który doznał stałego lub długotrwałego uszczerbku na zdrowiu;

2) o jednorazowe odszkodowanie dla członków rodziny zmarłego ubezpieczonego lub rencisty;

3) o odszkodowanie za utratę lub uszkodzenie w związku z wypadkiem przy pracy przedmiotów osobistego użytku oraz przedmiotów niezbędnych do wykonywania pracy, z wyjątkiem utraty lub uszkodzenia pojazdów samochodowych oraz wartości pieniężnych (porównaj art. 237¹ § 2 kp).

Należy zaznaczyć, że sprawy o roszczenia uzupełniające z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych rozpoznają sądy pracy (są to sprawy związane ze stosunkiem pracy) – porównaj m. in. niżej zamieszczone orzeczenie SN z dnia 24.11.1993 r. o sygn. akt II PZP 3/93.

9. Stosownie do art. 262 § 2 kp ustawowemu wyłączeniu spod właściwości rzeczowej sądów pracy podlegają spory dotyczące:

1) ustanawiania nowych warunków pracy i płacy;

2) stosowania norm pracy;

3) pomieszczeń w hotelach pracowniczych.

Spory o ustanowienie nowych warunków pracy i płacy oraz spory o stosowanie norm pracy nie są sporami o prawa pracownicze, lecz sporami o interesy pracownicze, natomiast spory dotyczące pomieszczeń w hotelach pracowniczych, choć należą do drogi sądowej, to jednak nie mieszczą się w kategorii spraw z zakresu prawa pracy i jako sprawy cywilne w ścisłym znaczeniu podlegają rozstrzygnięciu w zwykłym postępowaniu

cywilnym – porównaj niżej zamieszczone orzeczenie SN z dnia 3.04.1992 r. o sygn. akt III CZP 26/92.

10. Ponadto poza właściwością rzeczową sądów pracy są spory o świadczenia ze stosunku pracy, które nie mają charakteru roszczeniowego (obowiązkowego). Przykładowo należy wskazać na spory o nieprzyznanie pracownikowi świadczenia z zakładowego funduszu świadczeń socjalnych, nagrody lub wyróżnienia, o których mowa w art. 105 kp lub innej nagrody mającej charakter uznaniowy.

Wewnątrzzakładowe źródła prawa pracy często błędnie (zamiennie) określają świadczenia pieniężne o charakterze roszczeniowym jako nagrody, zaś świadczenia pieniężne o charakterze uznaniowym jako premie, dlatego należy odróżnić premię od nagrody. O tym, czy konkretne świadczenie jest premią czy nagrodą decyduje nie nazwa, pod jaką ono występuje, lecz ustalone kryteria (warunki), od których jego wypłata jest uzależniona. Świadczenie jest premią, gdy jego wypłata jest uzależniona od kryteriów na tyle konkretnych i sprawdzalnych, że ich spełnienie może podlegać kontroli, natomiast świadczenie jest nagrodą (niezależnie czy zostało nazwane premią regulaminową czy też premią uznaniową), jeżeli jego wypłata jest uzależniona od kryteriów mało konkretnych i niesprawdzalnych, a przez to niemożliwych do skontrolowania. Prawo do premii powstaje w chwili spełnienia regulaminowych kryteriów jej nabycia. Decyzja pracodawcy co do przyznania premii, nie zależy od jego swobodnego uznania, a pracownikowi w razie odmowy wypłaty premii służy roszczenie o jej wypłatę, które może być dochodzone na drodze sądowej. Prawo do nagrody powstaje dopiero z chwilą jej przyznania przez pracodawcę. Decyzja pracodawcy co do przyznania nagrody, nadaje nagrodzie roszczeniowy charakter, dlatego w razie odmowy jej wypłaty, przyznana nagroda może być dochodzona na drodze sądowej.

Jeżeli przyznanie danego świadczenia pieniężnego uwarunkowane jest od spełnienia przez pracownika określonych przesłanek i jednocześnie pozostawiona jest swoboda pracodawcy co do wysokości jego wypłacenia, wówczas świadczenie takie należy kwalifikować jako premię – porównaj niżej zamieszczone orzeczenie SN z dnia 1.10.1984 r. o sygn. akt. I PRN 131/84.

B. Orzecznictwo sądowe

1. 1. Czynności urzędowe podejmowane przez organy gminy lub z ich umocowania przez powołaną w tym celu komisję konkursową zmierzające do powierzenia stanowiska dyrektora publicznej szkoły podstawowej mają w przeważającej mierze charakter czynności z zakresu prawa pracy, poprzedzających nawiązanie (przekształcenie) zobowiązaniowego stosunku pracy, a spory na tle legalności postępowania konkursowego należą do kategorii spraw o roszczenia związane ze stosunkiem pracy (art. 476 § 1 pkt 1 kpc).

2. Konkurs jako metoda obsadzania kierowniczych stanowisk w służbie publicznej ma obywatelom zapewnić równy dostęp do tej służby (art. 60 Konstytucji RP).

Postanowienie SN 29.08.2001 III RN 123/01 OSNAP 2002/12/282

2. Szkoła wyższa jako pracodawca może ponosić na podstawie art. 471 kc w związku z art. 300 kp odpowiedzialność odszkodowawczą wobec pracownika naukowo-dydaktycznego będącego mianowanym nauczycielem akademickim za brak należytej

staranności w wykonaniu swojego obowiązku umożliwienia mu prowadzenia badań naukowych i rozwijania twórczości naukowej i w następstwie tego uzyskania stopnia lub tytułu naukowego.

Wyrok SN 04.04.2001 I PKN 571/00 OSNAP-wkładka 2001/12/3

3. Odpowiedzialność pracodawcy za niezawinione niezrealizowanie przygotowania zawodowego pracownika nie może rozciągać się na zdarzenia przyszłe i niepewne, jakimi są możliwości otrzymania zatrudnienia w wyuczonym zawodzie i za statystycznie średnim wynagrodzeniem i nie może wywodzić się z przepisów art. 354 i 471 kc w związku z art. 300 kp, gdy pracodawca w umowie o pracę w celu przygotowania zawodowego ograniczył się do zobowiązania przeprowadzenia szkolenia zawodowego.

Wyrok SN 02.02.2001 I PKN 232/00 PiZS 2002/2/32

4. Zaniedbanie obowiązku zapewnienia pracownikom bezpiecznego stanowiska pracy uzasadnia odpowiedzialność pracodawcy na zasadzie winy.

Wyrok SN 14.09.2000 II UKN 207/00 OSNAP 2002/8/191

5. Okoliczność, że pracodawca-osoba fizyczna nie zarządza osobiście przedsiębiorstwem nie wpływa na jego odpowiedzialność na podstawie przepisów kodeksu cywilnego o czynach niedozwolonych za szkodę na osobie pracownika nie wyrównaną w systemie świadczeń z tytułu wypadku przy pracy.

Wyrok SN 12.05.2000 II UKN 547/99 OSNAP 2001/23/695

6. Wysokość należnego pracownikowi odszkodowania z tytułu bezprawnego i zawinionego uniemożliwienia mu nabycia akcji na zasadach preferencyjnych (art. 471 kc w związku z art. 300 kp i art. 24 ustawy z dnia 13.07.1990 r. o prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych, Dz. U. Nr 51, poz. 298 z późn. zm.) powinna zostać określona według ceny tych akcji ustalonej dla osób fizycznych, obywateli polskich, oferowanej w pierwszym dniu sprzedaży (art. 363 § 2 in fine kc).

Wyrok SN 13.04.2000 I PKN 563/99 OSNAP 2001/18/560

7. 1. Domaganie się od pracodawcy, aby zaniechał sporządzania tzw. notatek służbowych, a więc zachowania mającego prawną doniosłość w świetle przepisów prawa pracy o zasadach prowadzenia dokumentacji zatrudnieniowej, jest sprawą o roszczenie ze stosunku pracy (art. 476 § 1 pkt 1 kpc).

2. Przepisy ustawy z dnia 29.08.1997 r. o ochronie danych osobowych (Dz. U. Nr 133, poz. 883 ze zm.) mają zastosowanie wobec danych dotyczących zatrudnienia tylko w zakresie nie uregulowanym przepisami prawa pracy (art. 94 pkt 9a kp; rozporządzenie MPiPS z dnia 28.05.1996 r. w sprawie zakresu prowadzenia przez pracodawców dokumentacji w sprawach związanych ze stosunkiem pracy oraz sposobu prowadzenia akt osobowych pracownika - Dz. U. Nr 62, poz. 286).

Postanowienie SN 16.03.2000 I PKN 672/99 OSNAP 2001/15/490

8. Odsetki ustawowe nie należą się od pracownika z powodu opóźnienia w spełnieniu obowiązku zwrotu rzeczy należącej do pracodawcy.

Zaciąganie zobowiązań pieniężnych w imieniu spółdzielni w sprawach dotyczących kierowania jej bieżącą działalnością gospodarczą należy do zarządu, bez względu na regulacje statutowe.

Wyrok SN 17.02.2000 I PKN 506/99 OSNAP 2001/14/459

9. Powód dochodził zasądzenia renty wyrównawczej na podstawie przepisów kodeksu cywilnego. Te jego roszczenia należało uznać za związane ze stosunkiem pracy w rozumieniu art. 476 § 1 pkt 1 kpc, jednakże z uwagi na materialną cywilnoprawną podstawę ich formułowania niezasadne było stosowanie przepisów kodeksu pracy dotyczących przedawnienia roszczeń ze stosunku pracy, zwłaszcza w zakresie obowiązku uwzględniania z urzędu upływu przedawnienia roszczenia jedynie związanego ze stosunkiem pracy. Upływ przedawnienia roszczenia powoda sądy mogły uwzględniać wyłącznie na zarzut pozwanego.

Wyrok SN 23.11.1999 II UKN 210/99 Prokuratura i Prawo 2000/3/36

10. Obowiązek wynagrodzenia szkody według zasad prawa cywilnego dotyczy sytuacji wskazanych w art. 96 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 14.12.1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz. U. Nr 40, poz. 267 z późn. zm.), a także przypadków, gdy pracodawca (również nieuspołeczniony) przez niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania wynikającego ze stosunku pracy (właściwego wyliczenia i opłacenia obowiązkowych składek z tytułu ubezpieczenia społecznego) doprowadzi do szkody polegającej na uzyskaniu świadczenia w niższej wysokości niż wynikająca z podstawy wymiaru składek ubezpieczeniowych.

Wyrok SN 08.10.1999 II UKN 259/99 OSNAP 2001/1/24

11. Umowa polegająca na tym, że odpowiednikiem świadczenia pracodawcy w postaci pokrycia kosztów aplikacji radcowskiej oraz zapewnienia płatnego urlopu szkoleniowego jest zobowiązanie się pracownika do przepracowania u tego pracodawcy określonego okresu lub świadczenie pieniężne w wysokości wielokrotności miesięcznego wynagrodzenia za pracę, które pracownik zobowiązuje się spełnić w razie wcześniejszego wypowiedzenia przez siebie umowy o pracę albo rozwiązania umowy z przyczyn leżących po jego stronie, nie jest objęta treścią stosunku pracy. Jest to umowa wzajemna (art. 487 § 2 kc) z zastrzeżonym świadczeniem przemianym pracownika (art. 365 § 1 kc).

Wyrok SN 28.07.1999 I PKN 180/99 OSNAP 2000/21/789

12. Wystąpienie pracownika do sądu z powództwem o uchylenie bezprawnie nałożonej kary porządkowej może nastąpić tylko po wyczerpaniu postępowania wewnątrzzakładowego, to jest po wniesieniu w terminie sprzeciwu do pracodawcy.

Wyrok SN 07.04.1999 I PKN 644/98 OSNAP 2000/11/419

13. Pracownik może - poza przypadkami określonymi w przepisach szczególnych - dochodzić w pełnej wysokości odszkodowania z tytułu niewykonania lub nienależytego wykonania przez pracodawcę obowiązków z umowy o pracę, gdyż nie ma zasady prawa pracy ograniczającej wysokość tego odszkodowania (art. 471 kc w związku z art. 300 kp).

Wyrok SN 17.02.1999 I PKN 578/98 OSNAP 2000/7/263

14. Od dnia 19.05.1993 r. właściwe rzeczowo do rozpoznawania spraw ze stosunku pracy pracowników kolejowych są sądy pracy na podstawie art. 262 § 1 pkt 1 kp.

Postanowienie NSA w Warszawie 14.11.1994 II SA 1487/94 ONSA 1995/3/142

15. Sprawy z powództwa pracownika (byłego pracownika) przeciwko Skarbowi Państwa - Ministrowi Skarbu o nakazanie złożenia oświadczenia woli przenoszącego akcje spółki powstałej w wyniku komercjalizacji przedsiębiorstwa państwowego na podstawie ustawy z dnia 30.08.1996 r. o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych (Dz. U.

Nr 118, poz. 561 z późn. zm.) oraz o roszczenia odszkodowawcze przeciwko Skarbowi Państwa lub pracodawcy (byłemu pracodawcy) związane z utratą prawa do nieodpłatnego nabycia akcji, są sprawami z zakresu prawa pracy w rozumieniu art. 476 § 1 pkt 1 kpc, jako sprawy o roszczenia związane ze stosunkiem pracy.

Wyrok SN 06.08.1988 III ZP 24/98 OSNAP 1999/17/545

16. Cywilnoprawna odpowiedzialność pracodawcy za skutki wypadku przy pracy ma charakter uzupełniający. Pracownik nie może dochodzić odszkodowania i renty na podstawie art. 444 kc przed rozpoznaniem jego roszczeń o świadczenia przysługujące na podstawie przepisów ustawy z dnia 12.06.1975 r. o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (Tj.: Dz. U. z 1983 r. Nr 30, poz. 144 z późn. zm.).

Wyrok SN 29.07.1998 II UKN 155/98 OSNAP 1999/15/495

17. 1. Odmowa nawiązania z byłym pracownikiem umowy o pracę na czas określony może powodować odpowiedzialność odszkodowawczą pracodawcy (art. 471 kc w związku z art. 300 kp), jeżeli w wewnętrznym zarządzeniu zobowiązał się on do ponownego nawiązania umowy o pracę.

2. Roszczenie o nawiązanie umowy o pracę z art. 53 § 5 kp nie powstaje, jeżeli przyczyna rozwiązania umowy z art. 53 § 1 kp (niezdolność do pracy) nadal trwa.

Wyrok SN 09.04.1998 I PKN 36/98 OSNAP 1999/8/268

18. Pracodawca nie ponosi odpowiedzialności odszkodowawczej (art. 24 § 1 kc) za skutki postępowania karnego, które zostało przeprowadzone w związku z zawiadomieniem o przestępstwie popełnionym przez pracownika, wywołanego dokonaniem przez pracodawcę zawiadomieniem zgodnie z art. 256 § 1 ustawy z dnia 19 kwietnia 1969 r - Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 13, poz. 96 z późn. zm.).

Wyrok SN 26.03.1998 I PKN 573/97 OSNAP 1999/6/197

19. Powództwo o ustalenie lub sprostowanie treści protokołu powypadkowego jest dopuszczalne na podstawie art. 189 kpc.

Postanowienie SN 27.01.1998 II UKN 471/97 OSNAP 1999/2/75

20. Sprawa o zawarcie przyrzeczonej umowy o pracę (art. 389 i 390 kc w związku z art. 300 kp) jest sprawą z zakresu prawa pracy (art. 476 § 1 pkt 1 kpc) i nie może być uznana za spór dotyczący ustanowienia nowych warunków pracy i płacy w rozumieniu art. 262 § 2 pkt 1 kp, co prowadziłoby do braku roszczenia materialnoprawnego, a nie do braku drogi sądowej.

Wyrok SN 19.01.1998 I PKN 482/97 OSNAP 1998/23/686

21. 1. Jeżeli po upływie okresu trzech miesięcy pracodawca zatrudnia pracownika bez jego zgody na innym stanowisku niż określone w umowie o pracę (art. 42 § 4 kp), to może ponosić odpowiedzialność odszkodowawczą na podstawie art. 471 kc w związku z art. 300 kp.

2. Nie można traktować jako bezprawnego postępowania pracodawcy, który po otrzymaniu oświadczenia grupy pracowników wskazującego na popełnienie przez pracownika przestępstwa ściganego z urzędu, zawiadamia o tym organy ścigania.

Wyrok SN 04.12.1997 I PKN 418/97 OSNAP 1999/2/44

22. Sąd rejonowy-sąd pracy nie jest właściwy w sprawach dotyczących roszczeń o zasiłek chorobowy z ubezpieczenia społecznego.

Wyrok SN 24.10.1996 II PRN 8/96 OSNAP 1997/9/149

23. Zgodnie z art. 183 § 1 Prawa spółdzielczego na wynagrodzenie w spółdzielni pracy składa się wynagrodzenie bieżące i udział w części nadwyżki bilansowej przeznaczonej do podziału między członków zgodnie z zasadami określonymi w statucie. Skoro, zatem nadwyżka bilansowa jest elementem wynagrodzenia, to roszczenia członków o jej wypłatę, są roszczeniami ze stosunku pracy. Natomiast roszczenia byłych członków o zwrot udziałów członkowskich nie są związane ze stosunkiem pracy, są zatem roszczeniami cywilnymi.

Postanowienie sądu apel. w Katowicach 26.07.1996 III APz 9/96 OSA 1998/10/34

24. W sprawie o rentę wyrównawczą z tytułu choroby zawodowej, jako dotyczącej roszczeń związanych ze stosunkiem pracy w rozumieniu art. 476 § 1 pkt 1 kpc, sąd nie jest związany żądaniem pozwu i orzeka o roszczeniach wynikających z faktów ustalonych w postępowaniu dowodowym (art. 477¹ § 1 kpc).

Wyrok SN 02.02.1996 II PRN 13/95 OSNAP 1996/15/211

25 Osoba, która złożyła zbiorczy wykaz nie zaspokojonych roszczeń pracowniczych (art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 29.12.1993 r. o ochronie roszczeń pracowniczych w razie niewypłacalności pracodawcy - Dz. U. z 1994 r., Nr 1, poz. 1) i została zawiadomiona o odmowie wypłaty tych świadczeń, jest - na podstawie art. 8 ust. 2 tejże ustawy - czynnie legitymowana w sporze o zapłatę na swoją rzecz świadczeń objętych wykazem.

Uchwała SN 02.03.1995 I PZP 4/95 OSNAP 1995/16/203

26. 1. W razie odmowy wypłaty świadczenia pracowniczego w całości lub w części ze środków Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych (art. 8 ustawy z dnia 29.12.1993 r. o ochronie roszczeń pracowniczych w razie niewypłacalności pracodawcy - Dz. U. z 1994 r., Nr 1, poz. 1) pracodawca może dochodzić powyższego świadczenia od tego Funduszu przed sądem właściwym w sprawach z zakresu prawa pracy.

2. Jeżeli w sytuacji określonej w art. 3 ust. 2 pkt 2 powołanej ustawy z Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych wypłacono pracownikom świadczenie za część trzymiesięcznego okresu, o którym mowa w jej art. 6 ust. 2 pkt 2, to po przerwie spowodowanej strajkiem pracodawca może dochodzić wypłaty reszty świadczenia z tego Funduszu do wyczerpania wskazanego trzymiesięcznego okresu.

Uchwała SN 17.01.1995 I PZP 55/94 OSNAP 1995/13/157

27. Roszczenie o odsetki z tytułu wypłacenia z opóźnieniem wynagrodzenia za pracę jest ściśle związane ze stosunkiem pracy, gdyż dotyczy odpowiedzialności pracodawcy za niewykonanie wynikającego z art. 86 kp obowiązku wypłacenia wynagrodzenia w miejscu oraz terminie określonym w regulaminie pracy i powinno być uwzględnione przez sąd pracy, nawet gdyby pracownik tego roszczenia nie zgłosił (art. 477¹ § 1 kpc).

Wyrok SN 21.07.1994 I PRN 42/94 OSNAP 1994/12/192

28. Sprawy o roszczenia uzupełniające z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych rozpoznają sądy pracy.

Uchwała SN 24.11.1993 II PZP 3/93 OSP 1994/10/192

29. Pojęcie "sprawy z zakresu prawa pracy" jest przedmiotowo szersze od pojęcia "sprawy ze stosunku pracy"; obejmuje ono bowiem również sprawy związane ze stosunkiem pracy, ale nie będące roszczeniem ze stosunku pracy.

30. Sprawa o opróżnienie lokalu w hotelu pracowniczym należy do drogi sądowej.

Uchwała SN 03.04.1992 III CZP 26/92 OSNC 1992/11/190

31 Roszczenie o naprawienie szkody wyrządzonej przez zakład pracy wskutek niezwrócenia pracownikowi dokumentów złożonych przez niego w związku ze stosunkiem pracy nie powinno być wyższe niż takie samo roszczenie związane z niewydaniem świadectwa pracy albo opinii. Nie powinno więc przekraczać wynagrodzenia za czas pozostawania bez pracy dłuższy niż 6 tygodni (art. 99 § 2 kp).

Wyrok SN 22.11.1990 I PR 362/90 OSP 1991/9/213

32. W sprawie, w której pracownik dochodzi zwrotu nienależnie pobranego z wynagrodzenia za pracę podatku wyrównawczego lub zaliczki na poczet tego podatku przez zakład pracy, zakład ten jest legitymowany do występowania przed sądem pracy w charakterze pozwanego.

Uchwała SN 20.09.1990 III PZP 14/90 OSNC 1991/2-3/29

33. Powództwo byłego pracownika o ustalenie, że nie istnieje zobowiązanie do zwrotu kosztów poniesionych przez zakład pracy w związku z nauką pracownika w czasie zatrudnienia, wyegzekwowanych w trybie egzekucji administracyjnej, jest sprawą ze stosunku pracy o roszczenie związane ze stosunkiem pracy.

Uchwała SN 19.07.1990 III PZP 13/90 OSNC 1991/2-3/22

34. 1. Roszczeniem związanym ze stosunkiem pracy (art. 476 § 1 kpc) jest także żądanie byłego pracownika odszkodowania dochodzonego od zakładu pracy za utracony dodatek do emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach.

2. Zakład pracy nie ma obowiązku, bez uprzedniego wniosku byłego pracownika lub żądania organu rentowego, wydania zaświadczenia stwierdzającego wykonanie pracy w szczególnych warunkach, jeżeli pracownik przeszedł na emeryturę przed wejściem w życie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7.02.1983 r. w sprawie wieku emerytalnego oraz wzrostu emerytur i rent inwalidzkich dla pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz. U. Nr 8, poz. 43 z późn. zm.).

Uchwała SN 03.02.1989 III PZP 54/88 OSNC 1990/3/39

35. Roszczenie zakładu pracy przeciwko pracownikowi o odszkodowanie z tytułu uszkodzenia należącego do zakładu pracy samochodu bezprawnie zabranego przez pracownika dla urzeczywistnienia jego celów prywatnych nie jest sprawą z zakresu prawa pracy w rozumieniu art. 476 § 1 pkt 1 kpc.

Wyrok SN 04.05.1988 IV PR 117/88 PiZS 1988/8/69

36. Pracownik, który doznał uszczerbku na zdrowiu wskutek spowodowanej warunkami pracy choroby, nie będącej chorobą zawodową, może z mocy art. 300 kp dochodzić od zakładu pracy roszczeń odszkodowawczych na podstawie przepisów prawa cywilnego w granicach przewidzianych w ustawie z dnia 12.06.1975 r. o świadczeniach pieniężnych z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych – Tj.: Dz. U. z 1983 r. Nr 30, poz. 144 z późn. zm.).

Uchwała 7 sędziów SN 04.12.1987 III PZP 85/86 OSNCP 1988/9/109

37. Artykuły 16 i 94 pkt 8 kp nie dają pracownikowi prawa podmiotowego do uzyskania od macierzystego zakładu pracy dofinansowania z funduszu socjalnego do indywidualnie

wykupionych – poza tym zakładem – wczasów. Nie można natomiast wykluczyć, że charakter roszczeniowy nada niektórym świadczeniom z funduszu socjalnego tzw. prawo wewnątrzzakładowe. Zależy to jednak od postanowień wewnątrzzakładowych aktów, które są niewątpliwie uzależnione od wielkości funduszu socjalnego i liczby pracowników mających potencjalne prawo do korzystania z tego funduszu.

Wyrok SN 15.07.1987 I PRN 25/87 OSNC 1988/12/180

38. Roszczenie rzemieślnika o odszkodowanie dochodzone od spółdzielni rzemieślniczej z tytułu bezprawnego wykluczenia z członkostwa nie jest sprawą z zakresu prawa pracy (art. 459 i 476 kpc) i nie korzysta z ustawowego zwolnienia od opłat sądowych na podstawie art. 263 kp w brzmieniu ustalonym ustawą z dnia 18.04.1985 r. o rozpoznawaniu przez sądy spraw z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych (Dz. U. Nr 20, poz. 85).

Postanowienie SN 12.03.1987 I PZ 4/87 OSNC 1988/6/86

39. Pracownik nie ma prawa dochodzenia przed sądem pracy roszczeń o przyznanie bezpłatnych wczasów.

Wyrok SN 27.08.1986 I PRN 64/86 OSN 1987/11/57

40. Roszczenie zakładu pracy przeciwko pracownikowi o dopłatę różnicy ceny materiałów budowlanych zakupionych przez pracownika od zakładu pracy nie jest sprawą z zakresu prawa pracy w rozumieniu art. 476 § 1 kpc.

Uchwała SN 05.08.1986 III PZP 48/86 OSNC 1987/7/94

41. Sprawa o uchylenie uchwały wykluczającej członka ze spółdzielni nie jest sprawą o roszczenie ze stosunku pracy, a sprawą związaną ze stosunkiem pracy, w związku z czym tylko powodowi przysługuje w sprawie zwolnienie od opłat sądowych (art. 463 § 1 kpc), natomiast pozwana spółdzielnia nie jest zwolniona od obowiązku ich ponoszenia.

Postanowienie SN 23.06.1986 I PZ 23/86 PiZS 1986/12/72

42. Pracownik uzyskujący wynagrodzenie na podstawie nierzetelnych zapisów musi liczyć się z obowiązkiem jego zwrotu nawet wówczas, gdy zużył je w taki sposób, że nie jest wzbogacony.

Wyrok SN 13.05.1986 IV PR 176/85 Niepublikowany

43. Charakter sporu pracowniczego podlegającego kompetencji organów orzekających określonych w art. 242 kp ma również sprawa o odszkodowanie z tytułu wydania tzw. poufnej opinii i o usunięcie jej z akt osobowych pracownika, choćby do rozstrzygnięcia jej należało stosować - na podstawie art. 300 kp. - materialnoprawne przepisy kodeksu cywilnego.

Postanowienie SN 05.11.1984 I PZ 18/84 OSNC 1985/8/116

44. Dla oceny charakteru premii jako uznaniowej nie ma decydującego znaczenia okoliczność, że wysokość jej nie jest określona ściśle, a tylko ramowo.

Wyrok SN 01.10.1984 I PRN 131/84 OSP 1988/1/21

45. Pracownik nie może swoich roszczeń odszkodowawczych wynikających z obowiązku pieczy zakładu pracy nad rzeczami pracownika wniesionymi do zakładu pracy w związku z pracą (art. 16 i art. 94 pkt 4 kp) opierać na powszechnych przepisach prawa cywilnego, a zwłaszcza przepisach o czynach niedozwolonych (art. 415, art. 417 i następne kc). Jest

przy tym obojętne, kto dopuścił się kradzieży rzeczy wniesionej przez pracownika do zakładu pracy, osoba spoza zakładu pracy, czy też pracownik. W konsekwencji do rozpoznania spraw nie jest właściwy sąd powszechny. Organem powołanym do rozstrzygnięcia tej sprawy jest komisja rozjemcza (art. 248 kp) oraz w drugiej instancji - okręgowy sąd pracy i ubezpieczeń społecznych (art. 271 § 1 kp).

Postanowienie SN 14.12.1981 IV CZ 187/81 Niepublikowane

46. Roszczenie pracownika zatrudnionego w zakładzie usługowym na zasadzie zryczałtowanego rozrachunku o zwrot nakładów na zakup urządzeń dla prowadzenia działalności usługowej, objętej treścią umowy o pracę, jest roszczeniem ze stosunku pracy (art. 242 kp).

Uchwała SN 21.08.1981 I PZP 13/81 OSNC 1982/5-6/67

47. Uznaniu sporu za spór ze stosunku pracy nie stoi na przeszkodzie konieczność posiłkowego postępowania się przy merytorycznym rozstrzygnięciu sporu przepisami prawa cywilnego na podstawie art. 300 kp.

Postanowienie SN 20.05.1980 III PZ 6/80 Niepublikowane

48. Organy powołane do rozpatrywania sporów o roszczenia pracowników ze stosunku pracy są właściwe do rozpoznania wniosku pracownika o odszkodowanie z tytułu choroby zawodowej, choćby nawet właściwy organ Państwowej Inspekcji Sanitarnej nie stwierdził u pracownika choroby zawodowej (art. 248 § 1 pkt 5 kp).

Wyrok SN 03.12.1979 III PRN 50/79 Niepublikowany

49. Udzielanie pracownikowi przez zakład pracy na skutek niedołożenia należytej staranności błędnych informacji co do warunków wcześniejszego przechodzenia na emeryturę, uzasadnia na zasadach ogólnych prawa cywilnego (art. 415 i następane kc) odpowiedzialność za szkodę poniesioną przez byłego pracownika, będącą wynikiem przyznania mu niższej emerytury niż to wynikało z informacji zakładu pracy. Pracownik nie może z racji niejasnych postanowień o charakterze prawnym - ponosić ryzyka podjęcia przy współudziale zakładu pracy niekorzystnej dla siebie decyzji co do przejścia na wcześniejszą emeryturę.

Wyrok SN 08.10.1979 IV CR 343/79 Niepublikowany

50. Zakład pracy przez nawiązanie stosunku pracy przyjmuje na siebie jednocześnie zobowiązanie pieczy nad rzeczami pracownika wniesionymi do zakładu w związku z pracą. Za utratę złotej obrączki, w razie pozostawienia jej przez pracownika w szafce znajdującej się w szatni, zakład pracy nie odpowiada.

Wyrok SN 26.07.1979 I PRN 76/79 OSP 1980/4/75

51. Do rozpoznania sprawy o odszkodowanie, w związku z cofnięciem przez zakład pracy przydziału mieszkania funkcyjnego pracownikowi, właściwy jest sąd powszechny.

Uchwała SN 15.06.1979 I PZP 18/79 Niepublikowana

52. Roszczenia pracownika wynikające z jego stosunku pracy w urzędzie państwowym, rozpatrzone i rozstrzygnięte pomiędzy tym pracownikiem a tym urzędem prawomocnymi decyzjami lub orzeczeniami organów powołanych do rozpatrywania sporów ze stosunku pracy w myśl art. 242 kp, nie mogą stanowić podstawy faktycznej ponownego dochodzenia tych roszczeń od Skarbu Państwa na podstawie art. 417 kc, jeżeli te roszczenia nie wynikają jednocześnie z okoliczności wymienionych w art. 418 kc.

Wyrok SN 16.05.1979 I CR 10/79 Niepublikowany

53. Roszczenia wykonawcy wynikające z umowy o pracę nakładczą, a dotyczące zwrotu kosztów poniesionych przy wykonywaniu tej umowy podlegają rozpoznaniu przez organy właściwe do rozpatrywania sporów o roszczenia pracowników ze stosunku pracy.

Uchwała SN 19.12.1978 I PZP 36/78 OSNC 1979/5/96

54. Sprawa o wynagrodzenie należne likwidatorowi spółdzielni za wykonywanie zleconych mu obowiązków likwidatora nie jest sprawą o roszczenie wynikające ze stosunku pracy, wobec czego nie podlega ona właściwości organów powołanych do rozpatrywania sporów o roszczenia pracowników ze stosunku pracy (art. 242 kp).

Uchwała SN 18.12.1978 I PZP 37/78 OSNC 1979/6/113

55. Spór o wypłatę ekwiwalentu za korzystanie przez pracownika przy świadczeniu pracy z własnego sprzętu jest sporem ze stosunku pracy w rozumieniu art. 242 kp.

Postanowienie SN 07.11.1978 I PZ 21/78 OSNC 1979/4/82

56. Roszczenie o wynagrodzenie za przepracowane godziny przy budowie przedszkola przyzakładowego - poza normalnymi godzinami pracy - w związku z mającym nastąpić przydziałem mieszkania jest sporem ze stosunku pracy, który nie podlega rozpoznaniu przez sądy powszechne.

Postanowienie SN 18.07.1978 I PR 53/78 OSNC 1979/1/19

57. Uznaniowy charakter nagrody polega na tym, że zarówno przyznanie jej pracownikowi, jak i określenie wysokości nagrody należy do zakresu swobodnego uznania zakładu pracy.

Wyrok SN 08.06.1977 I PR 175/76 Niepublikowany

58. Roszczenie pracownika o odszkodowanie za niezyskanie świadczeń z ubezpieczenia społecznego, na skutek niedopełnienia przez uspołeczniony zakład pracy ciężących na nim obowiązków z zakresu wykonywania czynności niezbędnych dla uzyskania tych świadczeń, jest roszczeniem ze stosunku pracy w rozumieniu art. 242 kp.

Uchwała SN 31.12.1976 I PZP 55/76 OSNC 1977/5-6/87

59. Pod rządem ustawy z 12.06.1975 r. (Dz. U. Nr 20, poz. 105) roszczenie pracownika o odszkodowanie za przedmioty osobistego użytku i przedmioty niezbędne do wykonywania pracy, utracone lub uszkodzone wskutek wypadku przy pracy, w którym pracownik nie doznał uszczerbku na zdrowiu uzasadniającego prawo do świadczeń określonych w tej ustawie lub do świadczeń z tytułu czasowej niezdolności do pracy, stanowi roszczenie ze stosunku pracy w rozumieniu art. 248 § 1 kp, a zatem sprawa o to roszczenie podlega rozpatrzeniu przez komisję rozjemczą i okręgowy sąd pracy i ubezpieczeń społecznych.

Uchwała SN 26.11.1976 III PZP 11/76 Niepublikowana

60. W razie niezwrócenia pracownikowi świadectwa szkolnego lub innych dokumentów łączących się ze stosunkiem pracy pracownik może - jeżeli w związku z tym zaniedbaniem poniósł szkodę - domagać się odszkodowania od zakładu pracy; roszczenie z tym związane należy uznać za roszczenie ze stosunku pracy w rozumieniu art. 242 kp. Jako podstawę prawną dochodzonego roszczenia należy - wobec braku

odpowiednich przepisów w kodeksie pracy - stosować na podstawie art. 300 kp przepisy kodeksu cywilnego, a w szczególności art. 471 kc.

Wyrok SN 06.10.1976 I PR 130/76 OSNC 1977/4/82

61. Organy powołane do rozpatrywania sporów o roszczenie pracowników ze stosunku pracy (art. 242 kp) nie są właściwe do rozpatrywania sporów członków rolniczych spółdzielni produkcyjnych o roszczenia ze stosunku członkostwa, powstałe również na tle wykonywania pracy w tej spółdzielni.

Uchwała SN 10.08.1976 I PZP 37/76 OSNC 1977/2/23

62. Roszczenie pracownika o odszkodowanie za utratę motoroweru, pozostawionego w miejscu przydzielonym przez zakład pracy, przewidziane w art. 27 ust. 2 Układu Zbiorowego Pracy dla Przemysłu Maszynowego z dnia 30.12.1974 r., jest roszczeniem ze stosunku pracy w rozumieniu art. 248 kp.

Uchwała SN 02.12.1975 I PZP 43/75 OSNC 1976/5/107

63. Spór dotyczący deputatu rolnego, przewidzianego dla pracowników lasów państwowych w załączniku nr 2 zarządzenia nr 117 Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 19.09.1972 r. (Dz. Urz. Nr 10, poz. 98), jest sporem ze stosunku pracy.

Uchwała SN 24.10.1975 I PZP 39/75 OSNC 1976/5/102

64. Spór dotyczący nawiązania stosunku pracy jest - w świetle art. 264 § 1 pkt 4 kp - sporem pracownika ze stosunku pracy.

Spory o odszkodowanie z tytułu naruszenia obowiązków na tle nawiązania stosunku pracy (art. 390 § 1 kc) należą do właściwości komisji odwoławczych do spraw pracy.

Postanowienie SN 02.10.1975 I PRN 21/75 OSP 1976/9/167

65 W wypadku śmierci pracownika nie pozostającej w związku z warunkami pracy w zakładzie, w którym był on zatrudniony, członkowie rodziny pracownika mogą dochodzić od zakładu pracy odszkodowania na zasadach prawa cywilnego (art. 415 kc), przy czym podstawą odpowiedzialności może być naruszenie przez zakład ogólnego obowiązku udzielania pomocy osobie zagrożonej na życiu lub zdrowiu, jeżeli przyczyniło się ono do śmierci pracownika, chociażby śmierć nastąpiła w czasie pełnienia pracy; w takiej sytuacji zakład pracy nie działa jako podmiot zatrudniający, w związku z czym ograniczenie z art. 123 ustawy o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym nie ma zastosowania.

Wyrok SN 25.06.1975 III PRN 6/75 OSNC 1976/3/53

66. Istota sporu z zakresu stosowania norm pracy polega na kwestionowaniu samej merytorycznej zasadności ustanowienia norm pracy. Nie jest natomiast sporem dotyczącym stosowania norm pracy w rozumieniu art. 250 pkt 6 kp domaganie się przez pracownika, opłacanego akordowo, należnego mu wynagrodzenia, obliczonego według niespornych między stronami norm pracy. Taki spór ma charakter zwykłego roszczenia o wynagrodzenie za pracę, które na podstawie art. 248 § 1 pkt 1 kp podlega właściwości komisji rozjemczych.

Postanowienie SN 06.03.1975 I PZ 4/75 OSNC 1975/6/106

IV. Właściwość instancyjna (funkcjonalna)

1. W nauce postępowania cywilnego wyróżnia się właściwość instancyjną (zwaną również funkcjonalną) jako odrębny rodzaj właściwości w postępowaniu sądowym. Właściwość instancyjna, którą część autorów uważa za integralną część właściwości rzeczowej, rozstrzyga, który z sądów równorzędnych lub różnego szczebla jest uprawniony do dokonania danej czynności, a w szczególności do przeprowadzenia postępowania w pierwszej instancji, a który z sądów – w drugiej instancji. Przykładowo zgodnie z tą właściwością:

- 1) środki odwoławcze od orzeczeń sądów rejonowych rozpatruje w drugiej instancji sąd okręgowy;
- 2) środki odwoławcze od orzeczeń sądów okręgowych jako sądów pierwszej instancji rozpatruje w drugiej instancji sąd apelacyjny;
- 3) środki odwoławcze od orzeczeń sądów drugiej instancji rozpatruje Sąd Najwyższy jako sąd trzeciej instancji.

2. W postępowaniu w sprawach z zakresu prawa pracy obowiązuje ogólna zasada, że sądy rejonowe (sądy pracy) rozpoznają wszystkie sprawy z wyjątkiem spraw, dla których zastrzeżona jest właściwość sądów okręgowych. Stosownie do art. 17 kpc do właściwości sądów okręgowych należą sprawy:

- 1) o prawa niemajątkowe i łącznie z nimi dochodzone roszczenia majątkowe, oprócz spraw o ustalenie lub zaprzeczenie pochodzenia dziecka, o unieważnienie uznania dziecka oraz o rozwiązanie przysposobienia;
- 2) o ochronę praw autorskich jak również praw wynikających z opatentowania wynalazków lub rejestracji wzorów użytkowych i zdobniczych oraz znaków towarowych;
- 3) o roszczenia wynikające z prawa prasowego;
- 4) o orzeczenie przepadku świadczenia na rzecz Skarbu Państwa, jeżeli świadczenie to zostało spełnione w zamian za dokonanie czynu zabronionego przez ustawę lub w celu niegodziwym;
- 5) o prawa majątkowe, w których wartość przedmiotu sporu przewyższa trzydzieści tysięcy złotych, oprócz spraw o alimenty, o naruszenie posiadania i o zniesienie wspólności majątkowej między małżonkami oraz spraw o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym - przy czym zgodnie z art. 461 § 1¹ kpc do właściwości sądów rejonowych (sądów pracy), bez względu na wartość przedmiotu sporu, należą sprawy z zakresu prawa pracy:
 - a) o ustalenie istnienia stosunku pracy oraz łącznie z nim dochodzone roszczenia;
 - b) o uznanie bezskuteczności wypowiedzenia stosunku pracy oraz łącznie z nim dochodzone roszczenia;
 - c) o przywrócenie do pracy i przywrócenie poprzednich warunków pracy lub płacy oraz łącznie z nim dochodzone roszczenia;
 - d) o odszkodowanie w przypadku nieuzasadnionego lub naruszającego przepisy wypowiedzenia oraz rozwiązania stosunku pracy;
 - e) dotyczące kar porządkowych oraz roszczenia z tym związane;
 - f) dotyczące świadectwa pracy oraz roszczenia z tym związane.

V. Właściwość miejscowa

A. Właściwość ogólna i właściwość szczególna

1. Właściwość miejscowa określa, który sąd ze względu na podział państwa na okręgi sądowe jest terytorialnie właściwy do rozpoznania danej sprawy w pierwszej instancji. Przepisy kodeksu postępowania cywilnego wyróżniają właściwość miejscową ogólną i właściwość miejscową szczególną. Pierwszy rodzaj właściwości ustalony został dla większości spraw cywilnych ze względu na osobę pozwanego w myśl zasady, że „powód idzie za sądem pozwanego” (*actor sequitur forum rei*), natomiast drugi rodzaj właściwości zachodzi dla pewnych kategorii spraw - m. in. dla spraw z zakresu prawa pracy.

2. Właściwość miejscowa ogólna zależy od tego czy pozwany jest osobą fizyczną, osobą prawną, czy też innym podmiotem nie będącym osobą fizyczną. Sądem właściwym miejscowo dla pozwanego będącego osobą fizyczną jest sąd pierwszej instancji, w którego okręgu pozwany ma miejsce zamieszkania. Miejszem zamieszkania osoby fizycznej jest miejscowość, w której osoba ta przebywa z zamiarem stałego pobytu. Jeżeli pozwany nie ma miejsca zamieszkania w Polsce, ogólną właściwość oznacza się według miejsca jego pobytu w Polsce, a gdy nie jest ono znane lub nie leży w Polsce - według ostatniego miejsca zamieszkania pozwanego w Polsce (art. 27 i 28 kpc; art. 25 kc). Kryterium miejsca zamieszkania jest właściwe tylko dla osób fizycznych. W sytuacji, gdy pozwany są osoby prawne oraz inne podmioty nie będące osobami fizycznymi, o właściwości ogólnej decyduje miejsce ich siedziby. W takich przypadkach zgodnie z art. 29 i 30 kpc powództwo przeciwko Skarbowi Państwa wytacza się według siedziby państwowej jednostki organizacyjnej, z której działalnością wiąże się dochodzone roszczenie, natomiast powództwo przeciwko osobie prawnej lub innemu podmiotowi nie będącemu osobą fizyczną wytacza się według miejsca ich siedziby.

3. Właściwość szczególna w sprawach z zakresu prawa pracy - wynikająca z art. 461 kpc - nie wyłącza właściwości miejscowej ogólnej, lecz jest w stosunku do niej przemienne, co oznacza, że zarówno pracownik jak i pracodawca może wytoczyć powództwo przed jeden z następujących sądów (wybór jednego z niżej wymienionych sądów pozostawiony został powodowi):

- 1) przed sądem właściwości ogólnej pozwanego;
- 2) przed sądem, w którego okręgu praca jest, była lub miała być wykonywana;
- 3) przed sądem, w którego okręgu znajduje się zakład pracy – przez miejsce, w którym „znajduje się” zakład pracy należy rozumieć miejsce siedziby zakładu pracy zatrudniającego pracownika – porównaj niżej zamieszczone orzeczenie SN z dnia 31.08.1979 r. o sygn. akt IV PZ 50/79.

4. Na podstawie art. 46 kpc strony mogą na podstawie pisemnej umowy (tzw. umowy o właściwość sądu) poddać sądowi pierwszej instancji, który według kpc nie jest miejscowo właściwy, sporu już wynikłego lub sporów mogących w przyszłości wyniknąć z oznaczonego stosunku prawnego. Sąd ten będzie wówczas wyłącznie właściwy, jeżeli strony nie postanowiły inaczej. Strony mogą również ograniczyć umową pisemną prawo wyboru powoda pomiędzy kilku sądami właściwymi dla takich sporów. Ponadto na podstawie art. 461 § 3 kpc sąd właściwy w sprawach z zakresu prawa pracy może na zgodny wniosek stron przekazać sprawę do rozpoznania innemu sądowi

równorzędnemu, rozpoznającemu sprawy z zakresu prawa pracy lub ubezpieczeń społecznych, jeżeli przemawiają za tym względy celowości. Postanowienie w tym przedmiocie może zapaść na posiedzeniu niejawnym. Sąd, któremu sprawa została przekazana, jest związany postanowieniem sądu przekazującego.

5. Sądy pracy w drodze rozporządzenia tworzy i znosi oraz ustala ich siedziby i obszary właściwości Minister Sprawiedliwości po zasięgnięciu opinii Krajowej Rady Sądownictwa. Obecnie w tym zakresie obowiązuje rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 26.09.2001 r. w sprawie utworzenia sądów pracy i sądów ubezpieczeń społecznych (Dz. U. Nr 106, poz. 1161 z późn. zm.).

B. Orzecznictwo sądowe

1. 1. Właściwość przemienna z art. 461 kpc dotyczy powództwa każdej ze stron materialnie uprawnionej ze stosunku pracy. Właściwość ta nie występuje w sprawie ze stosunku pracy, w której strona pozwana neguje prawo strony poszukującej ochrony pozwem.

2. Przez miejsce, w którym znajduje się zakład pracy, należy - w ujęciu art. 461 kpc - rozumieć miejsce siedziby zakładu pracy zatrudniającego pracownika.

Postanowienie SN 31.08.1979 IV PZ 50/79 OSNC 1980/3/56

2. W sprawie o wyrównanie niedoboru magazynowego, mają zastosowanie przepisy działu piątego kodeksu pracy o odpowiedzialności materialnej pracowników, co powoduje, że sprawa ma charakter sprawy ze stosunku pracy i właściwość miejscową sądu określa art. 462 w związku z art. 477 kpc, który jako przepis szczególny wyłącza stosowanie art. 34 kpc.

Postanowienie SN 29.09.1976 IV PZ 59/76 Niepublikowane

3. Zakładem pracy w rozumieniu art. 462 kpc nie jest siedziba pracodawcy, lecz należący do niego konkretny zakład, w którym pracownik jest bądź był zatrudniony.

Postanowienie SN 21.04.1970 I PZ 17/70 OSNC 1970/11/213